

Dugonics András betegsége

DUGONICS ANDRÁSNAK, Szeged nagynevű fiának betegségére vonatkozó érdekes levelet találtam Szeged város közigazgatási levéltárában. A levél a megüresedett városi orvosi állással kapcsolatban megfelelő orvost ajánl és szó szerinti szövege a következő:

„Tekintetes Nemes Tanács!

Barátim Atyám fiai!

Beteg ágyamban írom ezen leveletem. Vér-köpéseim között. De ekkor sem felelkezem-meg édes Hazámról. Szeged városáról, mellynek javára most- is iparkodom.

Fülembe csuszott, noha nem Szegeden léttemben, hogy Fillenbaum úr Szegedről bucsut vészen. Ezt hallván, tüstén azon voltam, hogy helyébe olyat ajánlyak, mennél jobbat nem gondolhatok. Találtam itt Pesten TEHEL LAJOS urat, ki minden Rendes gyakorlásokon által menvén, már más fél esztendeig itt praxisban volt Pest várossában.

Nagy szombati fiú, magyaról, németül, Tótul egy aránt beszél. Szép magos szál. Most házasodik. Ezen gyönyörű pár disszére válik Szeged várossának, É'külső szépségeken kívül magaviselése Tanulása olyan, melynél jobbat nem kívánhatni.

Drága Uraim! Én a' jó orvost magam-is szeretem, mivel (ha Szegeden vagyok) gyakran ez előtt, de ez-után (vér-hányásom miatt) gyakrabban betegeskedvén, a jóra szükségem vagyok. Tudom pedig hogy TEHEL LAJOS urra rea bizhatom magamat.

Mondhatom az Uraknak, szinte-ugy szeretem, hogy FILLENBAUM urnak változása éppen ekkor történt; midőn illy drága emberem vagyok, kit helyébe ajánlhatok. El-megy husz esztendő illy alkalmatosra nem találhatok.

Ismerjék-meg erről az Urak, hogy én az Urakat mindenkor tiszteltem, és Városomnak javát kívántam. SCHRAUTOT-is én ajánlottam az Uraknak, és vele böcsületet vallottam.

Legalább arra kérem a Nemes Tanácsot: hogy ha más valakit akarnak bévenni, leg-alább előre meg-írni méltóztassanak, ki legyen az.

Mi ismerjük az orvosokat, mert kezeinken mentek körösztülden sajnállanám, ha valami kákom-bákom ember bele-botlana.

Mindezek után ezen említett TEHEL LAJOS Tanítványunkat
ismét kegyességjébe ajánlván maradok

A T. N. Tanácsnak

Pesten 21. 9-bris
1793.

kész Szolgája
Dugonics András
a Természeti Karnak
igazgatója.

DUGONICS ANDRÁS életrajzi adataiból tudjuk, hogy a levélben jelzett betegsége jóval e levél megírása előtt, talán 1777-ben egyetemi tanársága idején kezdődött. 1777. őszén már betegen érkezett Nagyszombatról Pestre, ahol a kegyesrendieknél lakott. A tanév kezdetén Budára költözött. Előadásait sem tudta megkezdeni, mert állandó láz gyötörte. 1778-ban az év elején még beteg és csak február elején épült fel öt hónapig tartó betegségéből (*Prónai Antal: Dugonics András életrajza*, Szeged, 1903. 90—91 oldal). 1788-ban ismét betegeskedett és emiatt az egyetem ügyeit felülvizsgáló bizottság panaszt is tett ellene (*Prónai: 192. oldal*). Ürményi József, a II. József által kiküldött egyetemi biztos felterjesztésében meg is jegyezte, hogy Dugonics beteges (*Pauler Tivadar: A budapesti Magyar Kir. Tudomány-Egyetem története*, Budapest, 1880. 250. old.) Betegsége e levél írása idején kiújult és folytatódott még a következő 1794-es esztendőben is. 1796-ban ismét hosszasan betegeskedett és nem is tartotta meg előadásait. Ebben az évben a királyi helytartótanács kérdést intézett az egyetemhez, hogy alkalmas-e Dugonics a tanításra. A feltett kérdésre ő maga adta meg a feleletet. Ebben kiemelte, hogy ifjúkorától kezdve egészséges és ezt bizonyítja az is, hogy 1796-ig 13 munkát írt. Maga az egyetemi tanács is alkalmasnak találta Dugonicsot a tanításra (*Prónai: 193. old.*) Egészségi állapota azonban azután sem lehetett a legjobb, amit bizonyít az is, hogy az 1797—98-ik tanévben mindössze háromszor jelent meg a kar ülésein (*Pauler: 326. old.*) 1804-ben ismét betegeskedett, amint ő maga megjegyezte: tüdeje kinozta. 1808-ban betegsége olyan súlyossá lett, hogy június 25-től kezdve tüdővérzése miatt nem tudta megtartani egyetemi előadásait, július 27-én pedig beadta nyugdíjazása iránti kérelmét s ebben megemlítette, hogy tüdeje beteg és orvosai nyugalmat ajánlottak neki. Megemlítette, hogy nem bír már lépcsőn járni és nehezeére esik a hangos beszéd (*Prónai: 211.—212. old.*) Nyugdíjazása után Szegedre került és mintegy tíz esztendőt töltött a városban, de ezen idő alatt nem kinozta betegsége és életét 1818. július 25-én 78 éves korában fejezte be.

Nincs okunk kételkedni abban, hogy Dugonics András tüdőgümőkórban szenvedett. Egybevetve az életírók adatait a tüdőgümőkórtannak (*phthisiologia*) kórtani, kórbonctani és klinikai tapasztalataival, szinte hiánytalanul tudjuk leírni Dugonics tüdőgümőkórjának lefolyását. A gümöbacillusokkal való első fertőzés minden bizonnyal a gyermekkorban érte Dugonicsot és ennek nyomán kialakult a tüdőbeli góc a hozzátartozó tüdőkapubeli nyirokcsomó megbetegedésével (*primaer complexus*). Ezzel egyidejűleg a szer-

vezet normális reakciója (*normergia*) helyet adott a megváltozott szervezeti reakciós készségnek (*allergia*). A megbetegedett góc hamarosan megnyugodott, kötőszövetesen eltokolódott, majd pedig mézsók rakodtak le benne. Az ilyen eltokolódott és elmeszesedett gócbokban azonban többnyire szoktak visszamaradni élő és megfelelő körülmények között megbetegítő hatást létrehozó gümöbacillusok. A szervezet immunbiológiai változása során eltokolódott és elmeszesedett gócból kikerült és a nyirok- és véráram útján továbburcolt gümöbacillusok vagy pedig a kívülről a szervezetbe került kórokozók révén bekövetkezett Dugonics szervezetének újrafertőződése (*endogen* vagy *exogen reinfectió*). Ennek nyomán előállt a szervezet védekezőképtelensége (*anergia*) és vele együtt a szervi gümőkór (*organphthisis*). Erre jellemző klinikai tünet a lázakkal kísért korai beszűrődés (*Frühinfiltrat*) a tüdőnek a kulcscsont alatti területén. Ilyen korai beszűrődés kialakulásával magyarázható Dugonicsnak 37 éves korában bekövetkezett, hónapokig tartó lázas állapota. Ezen lázas szakban a tüdő korai beszűrődése minden bizonnyal eléggé gyorsan szétesett és kialakult a tüdőnek gümős ürege (*caverna*). Ez az üreg valószínűleg lassan kitisztult, de teljesen mégsem gyógyult és így a tünetmentes időszakok váltakoztak a betegségi időszakokkal, azaz más szóval az üreg területén haladó vérereket felmarta a gümős anyag és így vérköpésre, illetőleg vérhányásra került a sor. Az is lehet, hogy a gümöbacillusokat tartalmazó üreg bennéke a hörgők útján újabb tüdőterületeket betegített meg időszakos lökészerűen (*Schub*). Különben Dugonics tüdőgümőkórját általában a megnyugvásra való hajlandóság (*proliferatio*) jellemezte, minek következtében évekre terjedő panaszmentes időszakok állottak elő és életének utolsó évtizedét teljes panaszmentesség jellemezte, valamint az, hogy magas életkort ért el és halál oka minden bizonnyal nem a tüdőgümőkór volt.

Nincs okunk kételkedni abban sem, hogy Dugonicsnál, mind szegedi, mind pesti orvosai használták és alkalmazták az abban az időben igen ajánlott és elterjedt belégző gyógymódokat. E kor. orvosai ugyanis mindenekelőtt a megbetegedett tüdőt közvetlenül igyekeztek gyógyítani belégző gyógymódokkal. A holland Boerhaave meleg víz- és ecetgőzök belégzését ajánlotta, az angol Mead tömjén, benzoë, a francia Billard pedig kátrány, terpentin és perubalsam belélegeztetésének jó hatását dicsérték. Az angol Read az istállólevegőt tartotta értékes gyógytényezőnek. Meg kell jegyeznem, hogy 1880-ban, tehát alig több mint hatvan esztendővel ezelőtt, a párisi orvosi academia egyik ülésén azzal foglalkoztak, hogy melyik istálló levegője a legkedvezőbb a tüdőgümőkóros betegek részére és az academia tudós tagjai a tehénistálló mellett szavaztak.

Ma már nehéz lenne megállapítani, de mindenesetre érdekes volna megtudni, hogy Dugonics Andrásnál a kezelő orvosok milyen kezelési módot alkalmaztak?...